

L'ÚS DEL CATALÀ EN ELS TRACTATS DE PESTA

Francesc RIBAS I PONTÍ

Els tractats sobre la pesta s'han dictat i/o publicat generalment amb intenció profilàctica en moments que es temia l'esclat d'una epidèmia. Així s'ha escaigut amb gairebé tots els llibres de pesta escrits en català, de la majoria dels quals, i per motius variats, s'han ocupat diversos erudits, que alhora i de manera esparsa han transcrit alguna justificació proemial d'escriure en català. Però en d'altres obres, i àdhuc en alguna d'aquelles, quan el motiu és exposat incidentalment enmig del text, ha restat amagat als ulls dels estudiosos que ens han precedit. Ací fem un recull de les unes i de les altres. I en les transcripcions seguim el sistema habitual de la col·lecció "Els Nostres Clàssics".

JACME d'AGRAMONT

Alguns tractadistes de pesta no donen cap justificació de fer-ho en català. Evidentment, si procedeixen així és que ho creuen innecessari perquè actuen amb tota naturalitat i normalitat. Aquest és el cas del mestre Jacme d'Agramont, autor d'un Regiment de preservació de pestilència, primer tractat epidemiològic peninsular escrit en romanç, l'any 1348, en vigílies de l'arribada de la pesta negra, dedicat als Paers i Consell de la ciutat de Lleida, y "feyt principalment a profit del poble e no a instrucció dels metges", la qual cosa recalca en les expressions "segons vulgar català" o "segons vulgar de Cathalunya". (1) En el text hi ha intercalades diverses citacions bíbliques i receptes en llatí.

En contrast amb Agramont i d'acord amb el costum mèdic de l'època, metges poc posteriors del mateix segle XIV com Sanç de Riudor o com Joan Jaume, traductor de l'àrab Alcoatí al català, escriuen en llatí tractats de pestilència.

PSEUDO-ARNAU DE VILANOVA

En un còdex vaticà que també conté obres catalanes del metge del tombant dels segles XIV-XV Antoni Ricart, hi ha un Patit tractat per lo reverent mestra Arnau de Vilanova sobra lo regiment qui's deu tenir en temps de hepidèmie, no atribuïble al dit autor sinó potser a Ricart, segons l'historiador pare Miquel Batllori (2).

LLUCIÀ COLOMINES

Per a preservar d'epidèmia l'illa de Mallorca es dictaren unes Ordinations en català l'any 1459. I també en català uns Capitols del Morbo, en 1469, segons aclarirem (3), redactats pel metge Llucià Colomines i pel ciutadà Lluís Bernard, integrants de la Junta del Morbo.

JOAN VILAR

Durant la pesta del 1475 s'imprimí a Barcelona el Compendi de la pesta, escrit en llatí l'any 1410 pel metge Valasco de Taranto i aleshores traduït al català per l'advocat Joan Vilar a precís d'alguns amics i a profit dels qui no saben llatí, segons ho manifesta en el proemi, en el qual també afirma haver-s'hi mirat en la traducció: "...per ésser alguns amichs al desig dells quals no és a mi lícit contradir. É delliberat convertir de lengua latina artificiosa en vulgar lo present petit libre; am assò é enprès encara la utilitat de molts qui ignoren la lengua latina, los quals per la present tradúctia en aquesta temporada sospitosa de pestilència poran per la obra mia reportar utilitat de aquesta prestantíssima e singular obra;... E sàpien los legidós que faellment mot a mot de llatí artificiós en vulgar lo present libre és sta per mi transledat. E si per ventura alguna paraule les serà vista scura o no prou conivent al vulgar pensen é més amat plavir-me de assò que haver en res pervertir la verdadera sentència dels vocables" (4).

Coneixem el dit Compendi per la reimpressió feta l'any de la "gran pesta", 1507. Un dels gravats de la portada figura sant Sebastià sota un filacteri amb una súplica llatina contra la pesta.

LLUIS ALCANYÍS

Un altre llibre sense justificació d'idioma és el Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència, del mestre Lluís Alcanyís, imprès a València durant la pesta dels anys 1489-90, el qual conté l'oració de sant Sebastià (5) i receptes en llatí.

PERE MIQUEL CARBONELL

L'humanista i arxiver reial Pere Miquel Carbonell, que al tombant dels segles XV-XVI va escriure en català i en llatí i va transcriure tractats de pesta en llatí, també va dictar un escrit sobre si De peste si'n deveu fugir o no. (6)

FRANCESC FRANCO

El metge Francesc Franco, natural de Xàtiva, fent de catedràtic a Sevilla, l'any 1568 hi publicà el Libro de las enfermedades contagiosas, en el qual diu que l'obra d'Ausiàs Marc és digna d'ésser esculpida en lletres d'or, i alhora en cita una octava que esmenta els metges, començada així:

Merge (sic) scient no té lo cas per joch. (7)

QUINTO TIBERIO ANGELERIO

Quan el metge napolità Quinto Tiberio Angelerio exercia a l'Alguer, dictà unes Instructions en català per als Jurats locals per a combatre la pesta amb què es trobà l'any 1582, les quals es publicaren a Càller l'any 1588 al darrera d'un tractat llatí sobre pesta, del mateix autor. L'any 1598 se'n publicà una refosa a Madrid amb les instruccions en castellà (8).

JOAN RAFAEL MOIX

L'epidèmia de pesta iniciada l'any 1586 a la Vall d'Aran i que el 1589 afligí Barcelona i gran part de Catalunya, motivà la publicació de diversos tractats sobre la pesta, el primer dels quals fou, l'any 1587, el Libre de la pesta, del doctor Joan Rafael Moix, de Girona. En la dedicatòria al doctor Jeroni Mediona diu l'autor que el llibre fou escrit "ab zel de valer, singularment a esta nostra República".

de Gerona, me só mogut... per a resistir a la indòmita fúria", i també per "les importunacions de alguns amichs y senyors meus" (9). El llibre, sense justificació d'idioma, comença amb un Carmen i un Soneto, dictats respectivament per un "Amici cuiusdam" i "un su muy íntimo amigo", que creiem que deuen ésser el propi doctor Moix, el qual inclou citacions llatines en el llibre, i l'acaba amb un altre sonet en castellà dictat per ell mateix.

ANTONI GIRAULD

El mateix any 1587 s'imprimí a Perpinyà el tractat de pesta del doctor Antoni Girauld, de Montpeller i resident a Narbona, el qual, segons diu en el proemi, volia compondre'l en llatí, per no ésser pràctic en "esta vostrallengua", la qual, el bibliògraf Marian Aguiló interpreta com referir-se a "la castellana" (10). Escriu, doncs, Girauld:

"Vista la urgent necessitat y occorrència de la mala disposició del temps. Totavia Quod differtur non auffertur, més val tard que nunca... Vist també que yo no som pràtic o hàbil en esta vostra llengua, no pendran en mala part si és en pla o en vulgar, y creuran que la mia intenció no és estada muy altra, sinó compondre-la en llatí. És ver que Non est turpe, cum re, mutare consilium. Lo que yo he fet per lo contento de la gent comuna, y de molts altres, y açò ab tanta clarícia y facilitat que qualsevulla per tant grosser que sie entendrà lo contengut en aquest Memorial, y en son loch se'n podrà valer y ajudar" (11).

Però amb tot i escriure el llibre en català, intercalant-hi citacions llatines, Girauld dicta en llatí els versos que segueixen a aquest pròleg Al lector, signat Semper unus, com el llibre, puix que també és firmat així el primer d'aquells, endreçat als Còsols de Perpinyà.

El doctor Girauld explica en el darrer capítol, que ha escrit el llibre en "vulgar" per a major profit dels pobres:

"Emperò quiscun sap y veu que los pobres tan carregats de misèria, de inffans, deutes, o altres càrrechs, tenen prou que fer en entendre a poder supplir per a avidar, y albergar la sua gent, familia (sic), y no de tenir en la

mà sempre la dotzena de rals per donar als S. doctors, chyrurgians, appothe, o altre experts.

"Y creuran que una de les més principals ocasions és aquesta, que me ha mogut y incitat en donar aquest avís y memorial en llengua vulgar y ab tanta claricia y facilitat com lo meu cabal y poca suficiència an pogut bastar per a descansar majorment los que tindran desitg de ésser regits y aconsellats (en tal temporada de suspita) com podran fàcilment resestir en aquest verí e infectió" (12).

LLUIS FABRA

Aquest "podran fàcilment resestir" i la repetida "claricia y facilitat", d'altra banda concordants amb el títol donat per Girauld de fàcil remey e memorial per a preservar-se y curar de la peste, fa pensar si aquest és un dels llibres al·ludits pel doctor Lluís Fabra, habitant a Girona, i que el mouen a escriure en "vulgar" el seu Discurs sobre la peste", també imprès a Perpinyà, el 1589:

"La principal ocasió que me ha mogut a escriure aquesta matèria en llengua vulgar és veure'n de tant abans tants llibres vulgars com vuy en dia corren amostrant la curació de aquesta malaltia ab tanta llaneza, y facilitat, que apar no hi haja més difficultat en curar-la que en curar qualsevol altre malaltia, per fàcil que sia. Y és gran error... en mal de tanta importància, proseguir una cura tant estropiada, com amostren molts llibres vulgars, sinó que procuren algun doctor pràctic, y ja que no's puga haver en presència, a lo menos que's consulte". (13)

Els versos preliminars endreçats al doctor Fabra són un epigrama i distics en llatí i quatre sonets en castellà.

FRANCESC TERRADES

L'any 1590 s'estampà a Ciutat de Mallorca i totalment en català, començant per l'aprovació i tres sonets, el Compendi de la peste, compost pel doctor i rector Francesc Terrades. L'autor comença la dedicatòria al bisbe de Mallorca dient que va escriure el llibre per ajudar a la seva pàtria davant el perill que l'epidèmia de Barcelona representava per a les Illes:

"Entenent les males noves, (...) que de la peste lo mes de juliol vingueren de Barcelona en aquesta nostra terra, esperant que se havien de millorar, cada dia han anat més crexent y augmentant. E considerant jo aquell antich y vertader refrañ, tant usat entre nosaltres, Quant veuràs la barba de ton vehí cremar posa la tua a remullar... Y perquè desitje jo emplear totes mes forces en ajudar a ma pàtria... me ha paregut valer a ma dita pàtria, en cas que fos menester (lo que Déu per la sua misericòrdia no vulla) ab aquest breu Compendi de la peste, ab lo qual se puga anar contra de aquest cruel y comú inimich..." (14)

Terrades, doncs, en comptes, d'una citació en llatí, com feia Girauld, recorre a un refrany en català. I en el proemi justifica amb aquells motius i d'altres més d'escriure en "vulgar":

"Y considerant jo esta peste, o mal contagiós star-nos tant prop, com és en Cataluña, per a poder-nos guardar de aquell (ab lo adjutori de Déu) a pregàries de alguns amichs meus, y zelós del bé universal de ma pàtria, me só mogut en scriure aquest breu compendiós, y clar sumari. Lo profit del qual fos molt comú, puys essent de poquet volum y breu, aprofità a los pobres, que no tenen tanta possibilitat per a llibres més costosos, y scrivint-se no ab lengua latina, sinó en vulgar, serviria a los simples, que no tenen tant caudal de enteniment". (15)

JERONIMO SORIANO

El 1614 es reimprimí a Barcelona el Libro de experimentos, o remeis, alguns dels quals són per a pestilència, del metge Jerónimo Soriano, de Terol, amb un proemi que justifica l'ús de la llengua pròpia, seguint el precedent d'altres autors mèdics:

"De que aya determinado hazer esta impresión nadie se deve maravillar, porqué Galeno hizo otro tanto en su lengua, y aun también han hecho otros infinitos médicos en la suya, y oy día los ay, como son Vecherio, Leonardo, Firavanto, Fallopio" (16).

Per al doctor Cristóbal Pérez de Herrera, protometge de les galeres d'Espanya i censor de quan el llibre s'imprimí

mí a Alcalà de Henares, el 1598, no és cap inconvenient que el llibre sigui en castellà perquè tracta de remeis innocus: "...que aunque esté en nuestra vulgar lengua, que es lo que pudiera tener algún inconveniente, son los remedios tan seguros, que por lo menos no pueden hazer daño a nadie y aprovechar a muchos..." (17)

En canvi, a l'any següent, 1599, el rei Felip III, trobant-se a Martorell de retorn de Montserrat, davant l'increment de la pesta "en los mis Reinos de Castilla" manà al seu protometge Luís Mercado escriure i imprimir de seguida un tractat en castellà sobre la pesta. (18)

MIQUEL AGUSTÍ

L'any 1617 s'imprimí a Barcelona el Llibre dels secrets de Agricultura, conegut com El Prior, en el qual també es tracta de remeis casolans i plantes medicinals, compost per fra Miquel Agustí, natural de Banyoles, prior del Temple, a Perpinyà. Tot i no parlar de pestilència, l'obra ens interessa perquè el pròleg de l'autor justifica d'escriure-la en català per a divulgar allò que s'ha escrit en d'altres llengües: "...moltes persones... han escrit diverses coses, y secrets de la Agricultura, casa rústica y pastoril: uns en llengua llatina, altres en llengua castellan, altres en llengua italiana, altres en llengua francesa, y altres en altres diverses llengües. Vehent que ningú se és ocupat a escriure en nostra llengua cathalana, y pot ésser los que vuy exercitan la dita agricultura en nostra Cathalunya no acertan en fer y posar les coses qual se deu, causant-ho per ventura, lo no entendre les llengües.

"Per ço... me ha aparegut emplear algunas vigílies, y ratos de temps,... en pendre treball de recopilar de diversos y graves autors, antics y moderns, y traduyx en nostra llengua cathalana modos y traças... ajuntant-hi lo que per experiència yo sabia, certificant-los que mon intent no és estat sinó per a què los infinits secrets de la Agricultura y ofici pastoril fossen comunicats a tota nostra nació cathalana,..." (19)

BERNAT MAS

L'any 1625 es publicà a Barcelona un Ordre breu y regiment escrit pel doctor Bernat Mas, natural de Manresa, perquè temia l'esclat de pesta a causa d'haver-se escaigut una conjunció de planetes, segons explica en el pròleg, el qual acaba justificant l'ús del català de manera semblant a com Soriano havia justificat el del castellà, és a dir, amb el precedent dels metges no-catalans que empraren llur llengua vernacle: "... he volgut antes de temps escriurer lo present libre, no perquè servesca de presagi... sinó per a prevenir de remeys...; y perquè totom en general estiga advertit y pugan servir-se de nostres remeys, usant de la llicència de Hippòcrates, Galeno, Aristòteles, Avicena y altres, he determinat escriurer en nostra natural y materna llengua catalana, per a que millor me entengan; que puig és estat permès y llicít a Hipòcrates, Galeno y Aristòtil, sent natural de la Grècia, escriurer en grech; a Avicena de la Aràbia, en aràbich; y a molts altres graves doctors, tant flamenchs, alemanys, italians, francesos, portuguesos, com castellans escriurer en ses pròpies i ordinàries llengues, bé se'ns pot permetrer també als catalans escriurer en català, y en nostre propi llenguatge, les coses particularment que han de servir per a comun utilitat de les gents, que mon intent no és altre, sinó servir y aprofitar a tots" (20).

JOAN FRANCESC ROSSELL

L'ex-catedràtic i ex-conseller en cap de Barcelona doctor Joan Francesc Rossell, que va escriure diverses obres mèdiques en llatí, fou un dels censors del llibre del doctor Mas, i en el seu dictamen es mostrà satisfet que fos escrit en català:

"... som alegrat de que en temps tan miserable los ciutadans de Barcelona... tingan una verdadera instrucció de tot lo que han de fer per a preservar-se y curar-se de tan mortífera malaltia, y de que los remeys y receptas estigan escritas en nostra llengua vulgar y catalana..." (21)

Però qui això escrivia en 1625, ben pocs anys després, en 1632, publicava en castellà, i no menys que editat pel Consell de Cent, i per aquesta raó amb l'escut de la ciutat en la portada, el llibre El verdadero conocimiento de la

peste, en el qual només hi ha en català la llicència d'impressió atorgada pel virrei, i algun nom de planta com a aclariment: "las mercuriales (acá mals coratjes)", "acelgas (bledas)" i "cevada (ordio)". (22) De fet, tal procedir és tan sols la mostra d'una conducta més general, tal com diu l'historiador Ferran Soldevila:

"La desnacionalització de Catalunya s'anava realitzant, malgrat totes les Constitucions i tots els Privilegis, perquè es realitzava en l'aspecte més important i més pregon: en l'aspecte cultural i lingüístic. I això pacíficament, sense cap forta reacció per part dels catalans. Obres començades en el nostre idioma, ... són continuades en castellà; algunes reedicions... ja no són fetes sinó en versió castellana..." (23).

Així succeí amb el susdit llibre de El Prior, que ampliat i traduït pel propi autor, ara àdhuc convertit en Agustín, i sense el fragment de pròleg transcrit, es publicà a Perpinyà el 1626 i assolí una dotzena de reedicions fins a la fi del XVIII.

REGINALD POC

El censor de la susdita traducció de El Prior fou el dominicà fra Reginald Poc, el qual en l'any 1627 i també a Perpinyà ja publicà directament en castellà la Vida de sant Galderic, on es relaten alguns esdeveniments epidèmics locals. El llibre es clou amb els versos en català dels Goigs del sant dictats pel mateix autor, els quals canten: "per la vostra intercessió / ve a parar la pestilència". (24) Ací, doncs, hi ha una cas idiomàtic invers al del doctor Moix.

COL.LEGI DE METGES DE BARCELONA

Ahora que a València el pare dominicà Francesc Gavaldà publica una Memoria en castellà sobre la pesta local dels anys 1647-48, el Col·legi de Metges de Barcelona, a petició del Consell de Cent, després de la pesta del 1651, dicta en català uns Advertiments per a preservar-se de contagi i uns Apuntaments per lo bon govern dels Hospitals d'empesats. Totes dues normatives van seguides de l'imprimatur en llatí. (25).

JOSEP FORNÉS

L'any 1725 el doctor Josep Fornés, natural d'Hostalric, encara publica en llatí un extens Tractatus de peste sobre la del 1720 a Marsella, a on fou comissionat per a estudiar-la. Les úniques coses del llibre que no són en llatí són la llicència reial d'impressió i la taxa fixada, en castellà. (26)

ANTONI DE CAPMANY DE MONTPALAU I DE SURÍS

Antoni de Capmany i de Montpalau, figura pricipal de la Pre-renaixença i diputat per Catalunya a les Corts de Cadis, on fou víctima d'una epidèmia de febre groga, escriu sempre en castellà perquè considera, tal com diu en les Memorias históricas de Barcelona, publicades en 1779, que "la lengua catalana... es ya anticuada en el mayor número de los vocablos y por otra parte... un idioma antiguo provincial, muerto hoy para la república de las letras y desconocido del resto de Europa". (27) I així incorpora en les Memòries, traduït al castellà, el capítol de Pestilèncias de les Rúbriques de Bruniquer, extretes i extractades del Dieterari del Consell de Cent. De l'obra susdita de Capmany s'abeura la Epidemiología española del doctor Joaquín de Villalba pel que fa a les notícies epidèmiques de Barcelona.

JOSEP-ANTONI VIADER

En les darreres dècades del segle XVIII i les primeres del XIX es publiquen nombroses monografies en castellà sobre diverses i successives epidèmies. Cal assenyalar que la Memoria del doctor Josep-Antoni Viader sobre la patida a Girona durant el setgle del 1809, la qual li fou demanada per l'ocupant, porta una endreça en francès al Governador general de Catalunya, mariscal Augereau (28).

JOAN BAPTISTA FOIX I GUAL

Des del llibre del doctor Mas, del 1625, no és fins a l'arribada del còlera a Catalunya el 1834, any següent al de la publicació de l'Oda a la pàtria, que trobem un nou tractat epidemiològic en català, i encara no original sinó

traduït. Efectivament, el doctor Joan Baptista Foix tradueix al català les Instruccions generals per a preservar-se'n, dictades en castellà pel doctor Seoane, des del seu exili i experiència a Londres, i ho justifica doblement en el pròleg, dedicat a l'editor, per la qualitat de l'obra, útil fins i tot als metges, i pels defectes dels fullets en català:

"Molt bé podia jo... presentar al públich una obreta ab lo títol d'autor; però he preferit... traduir la del Sr. D. Mateu Seoane perquè en classe de popular no n'he vist fins ara ninguna que reunís millors circumstàncies.

"Un altre motiu y no de menor importància m'ha excitat a fer aquesta traducció, perquè tots los papers y folletos qu.he vist sobre.l còlera en català eren molt defectuosos, y algun d'ells m'atrevesch a di qu.és perjudicial; emperò l'obreta que oferesch al públich, puch assegurar que serà útil a tota classe de personas, inclosos los mateixos metges que no poden procurar-se obras molt voluminosas sobre la matèria" (29).

No podem dir res dels fullets al.ludits, atès que no n'hem trobat cap en català.

JOSEP SUBIRANA I VILA

Arran de la segona vinguda del còlera a Catalunya, el 1854, el farmacèutic de Centelles, Josep Subirana i Vila, dictà unes Previsions per als atacats del còlera adaptades a la comprensió del poble, "en lo llenguatge de la nostra terra" i amb un preàmbul que qualificà el castellà de "parlaria estranya":

"Amats compaisans meus: Regoneixent-se generalment que afretura una instrucció sencilla, clara y metòdica, per a deslliurar-se, o trobar almenys ajuda en la calamitat pública que Déu N.S. nos envia, fora bo, y ho serà en gran manera, escriure'n una en català, ço és en llenguatge de tothom entenga: ia què voler engargallar-ho al poble menut en llengua de Castella! Aprés que ho ha ben mastegat y rumiat, tant se'n sab com se'n sabia. ¡Llástima que fins en lo que.n depenja la vida de milenars de personas, vulga seguir-se la mania de estampar-ho en parlaria estranya! Jo prou conech

que mentras l'açot estava com tancat en ciutats y vilas populosas, hont hi ha los facultatius necessaris y tot medi de assistència, podia en això fer-se los ulls grossos; mes ara... a fora, en las parroquias rurals, y fins en los llogarrets, l'amo y la mestressa de pagès, la pobre masovera, y l'estadà de míseras granjetas, lluny de vehins, tenen sovint que assistir-se tots solets horas y horas a si mateixos,... A n'ells... do de tot bon cor eixa instructa, estimats compatricis meus, en lo lllenguatje de nostra terra,..." (30).

ANTONIO MENDOZA RUEDA

Comentant en la revista de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona el començament del còlera del 1865, el vice-president doctor Antonio Mendoza opina que caldria donar explicacions en català, tot qualificant aquest de "dialecto anti-nacional":

"Las esplicaciones a este pobre y desheredado vulgo habían de ser tan obvias que se concretasen a una breve cartilla de 4 páginas en 12º, y en catalán. Aquí de los valientes Mantenedores y armónicos trovadores de los jochs florals, tan humanitariamente aprovechados por las reinas de las fiestas y vates gloriosamente coronados, en un rincón de provincia, y en un dialecto anti-nacional, después de un siglo que hace dijo un autor de gramática catalana, el P. Ballot, si.l català no és mort, està mortificat" (31).

Donà les explicacions l'any 1884, però en castellà, la Instrucción popular dictada per la Reial Acadèmia susdita, a petició de l'Ajuntament de Barcelona en vigílies d'una altra epidèmia de còlera. La signa en primer lloc el president doctor Bartomeu Robert (32), que temps a venir seria el primer parlamentari catalanista a Madrid.

AUTORS DEL SEGLE XX

El progressiu recobrment de la consciència nacional catalana fa que cap dels epidemiòlegs que en el segle XX escriuen en català no en doni cap justificació.

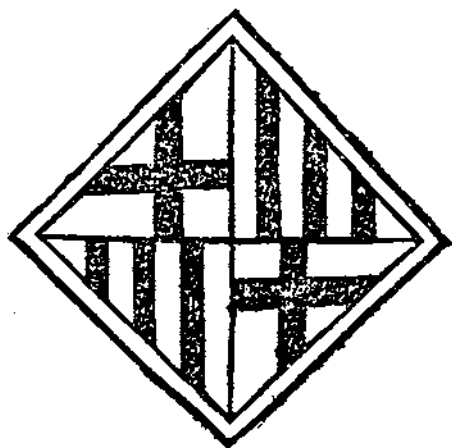
A començament del segle el doctor Frederic Viñas i Cusi en La glànola a Barcelona, descriu l'epidèmia de mitjan se-

gle XVII. (33). L'any 1918 es publiquen els Treballs del Servei Tècnic del Paludisme de la Mancomunitat de Catalunya, amb un pròleg del director doctor Gustau Pittaluga (34). El 1925 el doctor Josep Mª Roca i Heras estudia una altra Epidèmia de glànola a Barcelona, la del 1589. (35). I pel seu cantó, el 1933, el doctor Lluís Claramunt i Furest tracta temes més actuals: la Lluita contra la febre tifoidea a Catalunya (36), i un ram de pesta bubònica ocorregut l'any 1931 en La pesta en el pla de Barcelona (37).

Després del 1939 la llengua catalana pateix uns decennis d'obligada foscor. Però d'ençà del 1970 els Congressos d'Història de la Medicina Catalana són el tornaveu d'estudis històrics sobre les epidèmies del país, començant justament per una aportació nostra (38).

**ADVERTIMENTS
CONVENIENTS PER
LO GOVERN POLITICH**
de la Ciutat de Barcelona, en precau-
tio de la pesta.

**DONATS PER LO COLLEGI
DE DOCTORS EN MEDICINA,**
y de Chirurgia, à petició dels molt Illustres Se-
nyors Consellers, y dotzena de
morbo de dita Ciutat.

Ab Llicencia, en Barcelona en casa Ioseph Forçada, 1652.

RESUM

L'ús del català en epidemiologia es mou en competència primer amb el llatí i després amb el castellà.

L'estudi fa un recull de les raons donades pels autors i els traductors d'escriure o traduir en català tractats epidemiològics. Són les següents:

- a precés d'alguns amics (Vilar);
- a profit dels qui no saben llatí (Vilar, Terrades);
- a profit dels pobres sense diners per a pagar el metge (Girauld) o comprar llibres més costosos (Terrades);
- per considerar erronis els altres llibres en català (Fabra);
- per a ésser útil a la pàtria (Terrades);
- per a ésser més ben entès escrivint en llengua materna, amb el precedent d'altres autors mèdics no-catalans (Mas);
- per considerar defectuosos els fullets en català (Foix);
- perquè ho entengui el poble menut, en lloc d'adreçar-se-li en castellà (Subirana).

D'altres autors mèdics antics i els del present segle escriuen en català sense justificar-ho.

RESUMEN

El uso del catalán en epidemiología compete primero con el latín y después con el castellano.

Se hace una recopilación de las razones esgrimidas por los autores y traductores para escribir o traducir en catalán tratados epidemiológicos. Son las siguientes:

- a ruego de algunos amigos (Vilar);
- en provecho de los que no saben latín (Vilar, Terrades);
- en provecho de los pobres sin dinero para pagar al médico (Girauld) o comprar libros más costosos (Terrades);
- por considerar erróneos los otros libros en catalán (Fabra);
- para ser útil a la patria (Terrades);
- para ser mejor comprendido escribiendo en lengua materna, con el precedente de otros autores médicos no catalanes (Mas);

por considerar defectuosos los folletos en catalán (Foix);

para que lo entienda el pueblo sencillo, en vez de dirigirse en castellano (Subirana).

Otros autores médicos antiguos y los del siglo actual escriben en catalán sin justificarlo.

SUMMARY

In the epidemiological area the use of Catalan language competes first with the Latin and second with the Spanish language.

The study makes a compendium of reason given by the authors and translators to write or to translate epidemiology treatises in Catalan. The reasons are the following:

- at the request of some friends (Vilar);
- to advantage of people do not know Latin (Vilar, Terrades);
- to advantage of poor people that have not money to pay medical doctor (Girauld) or to buy expensive books (Terrades);
- to consider erroneous the other Catalan books (Fabra);
- to be useful to mother country (Terrades);
- to be better understood writing in mother language, with precedent of others medical doctors no Catalan writers (Mas);
- to consider faulty Catalan booklets (Foix);
- to understand it humil people, instead of addressing to it in Spanish (Subirana).

Others old medical writers and that of the current century write in Catalan withouth to justify it.

BIBLIOGRAFIA

1. Veny i Clar, Joan: "Regiment de preservació de pestilència" de Jacme d'Agramont (s. XIV). Tarragona: Excelentíssima Diputació provincial, 1971, p. 48 i 159.
2. Arnau de Vilanova: Obres completes, II, Escrits mèdics. Els Nostres Clàssics, Col·lecció A, 55-56. Barcelona: Editorial Barcino, 1947, p. 58.
3. Ribas i Pontí, Francesc: L'any dels "Capítols del Morbo" de Mallorca en "III Congrés d'Història de la Medicina Catalana, 1981", "Gimbernat", III, 1985, p. 425.
4. Vilar, Johan: In nomine Domini Amen (1475). En Taranto, Valasco: "Compendi utilíssim contra pestilència". Barcelona: empremtat per mestre Johan Rosembach alemany, 1507, f sign a i i r.
5. Alcanyis, Luys: Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència Edició facsímil. "Butlletí de la Biblioteca de Catalunya", VII, Barcelona: 1932, p. 38.
6. Font y Sagué, Norbert: Història de les ciències naturals a Catalunya del segle IX al segle XVIII. Barcelona: Estampa de "La Hormiga de Oro", 1908, p. 97-98.
7. Villalba, Joaquín, de: Epidemiología española, o Historia cronológica de las pestes, contagios, epidemias y epizootias que han acaecido en España, I, Madrid: Imprenta de Mateo Repullés, 1802, p. 180-181.
8. Toda y Guell, Eduardo: Bibliografía española de Cerdeña. Madrid: a expensas del Estado, 1890, p. 169.
9. Moix, Joan Raphel: Libre de la peste dividit en tres tractats. Barcelona: en casa de Jaume Cendrat, 1587, p. 5.

10. Aguiló y Fuster, Mariano: Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860. Madrid: a expensas del Estado, 1923, p. 494.
11. Girauld, Antoni: Utilíssim, prompte y fàcil remey e memorial per a preservar-se y curar de la peste. Perpinyà: en casa de Sansó Arbús, 1587, f 3 v.
12. Ibidem, f 84 v - 85 r.
13. Fabra, Luís: Discurs sobre la peste explicant la essència d'ella, causes, senyals, pronòstic y curació. Perpinyà: en casa de Sampsó Arbús, 1589, p. 172-73.
14. Terrades, Francesc: Compendi de la peste y de la precaució y curació de aquella. Mallorca per Gabriel Guasp, 1590, f sign A 2 v - A 3 r.
15. Ibidem, f sign A 3 r.
16. Soriano, Gerónimo: Libro de experimentos médicos, fáciles y verdaderos. Barcelona: por Gerónimo Margarit, 1614, f sing A 4 r-v.
17. Ibidem, f sign A 3 r.
18. Mercado, Luís: El libro de la peste (1599). Biblioteca clásica de la Medicina española, I, Madrid: Imp. de Cosano, 1921, p. 153-54.
19. Agustí Miquel, Llibre dels secrets de Agricultura, casa rústica y pastoril. Barcelona: en la estampa de Esteve Liberós, 1617, p. (11).
20. Mas, Bernat: Orde breu y regiment molt útil y profitós per a preservar y curar de peste. Barcelona: per Esteve Liberós, 1625, f sign A 7 v - 8 r.
21. Ibidem, f sign A 3 v.

22. Rossell, Johan Francisco: El verdadero conocimiento de la peste, sus causas, señales, preservación y curación. Barcelona: por Sebastián i Jaime Mathevad, 1632, f 70 v - 71 r.
23. Soldevila, Ferran: Història de Catalunya, II, Barcelona: Editorial Alpha, 1935, p. 271.
24. Poc, Reginald: Vida y milagros de San Galderique. Perpignan: en casa de Luís Roure librero, 1627, f 139 r - 140 v.
25. Col·legi de Doctors en Medicina i de Cirurgia: Advertiments convenients per lo Govern polítich de la Ciutat de Barcelona, en precaució de la pesta. Barcelona: en casa Joseph Forcada, 1652, f sign D 2 i F 4 r.
26. Fornés, Josepho: Tractatus de peste praecipue gallo-provinciali et occitanica grassanti. Barcin.: Ex Tip. Mariae Martí viduae, 1725, p. 11-12.
27. Campmany y de Montpalau, Antonio de: Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona (1779). II-2, Barcelona: Cámara Oficial de Comercio y Navegación de Barcelona, 1963, p. 846.
28. Viader, Josef Antonio: Memoria sobre las enfermedades que han afligido a los moradores y guarnición de esta plaza de Gerona. Gerona: imprenta de Vicente Oliva, 1810, p. 3-6.
29. Foix, Joan Batista: Dedicatòria al senyor Joseph Torner estamper y llibreter servint de pròlech. En Seoane, Mateu: "Instruccions generals sobre el modo de preservarse del còlera morbo epidèmich". Barcelona: Imprempta de Joseph Torner, 1834, p. I i III.
30. S|Ubirana| y V|ila|, J|osep|: Previsions per a la assistència als atacats del còlera-morbo en ausència de metges. Vich: Imp. de Soler germans, 1854.

31. M|endoza|, A|ntonio|: Cólera-morbo asiático epidémico en Barcelona. "El Compilador médico", I, Barcelona: Academia de Medicina y Cirugía, 1866, p. 114.
32. Real Academia de Medicina de Barcelona: Instrucción popular relativa a los preceptos que deben observarse en épocas de epidemia colérica, Barcelona: Excmo. Ayuntamiento, 1884, p. 15.
33. Viñas y Cusi, Frederich: La Glànola a Barcelona. Estudi d'una de sas epidèmias (1651-54). Barcelona: Cos mèdic municipal, 1901.
34. Mancomunitat de Catalunya: Treballs del Servei Tècnic del Paludisme, 1915-1916. Barcelona: Institut de Ciències, 1918, p. XVII.
35. Roca, Joseph Ma: Epidèmia de glànola a Barcelona (Segle XVI). Barcelona: Publicat en "Annals de Ciències Mèdiques" l'any 1925.
36. Claramunt i Furest, Luís: Lluita contra la febre tifoide a Catalunya. Barcelona: 1933.
37. Idem: La pesta en el pla de Barcelona. Barcelona: Imp. "La Ibèrica"-C. Gisbert, 1933.
38. Ribas i Pontí, Francesc: L'epidèmia de pesta del segle XVII a Catalunya en els Goigs. En "I Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana, 1970". I, Barcelona, 1971, p. 60-68.